

The conclusion is made on the effectiveness of the combination of academic science and social practice in solving the social problems are facing before Ukraine as a result of the hybrid warfare.

Key words: Scientific-research center, university, academy, hybrid warfare.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42:[364-787.2:618.2](477+4)

А. А. Коротаєва, С. В. Сапіга

СТАН СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВАГІТНИХ ЖІНОК В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

Інтегральним показником суспільного розвитку країни, відображенням її соціально-економічного та морального стану, потужним фактором формування демографічного, економічного та культурного потенціалу суспільства є здоров'я населення, особливо жінок і дітей. До найбільш вагомих чинників, що впливають на формування репродуктивного здоров'я, належить штучне переривання вагітності. За даними ВООЗ, близько 50% вагітностей, які настають щоденно – незаплановані, близько 25% – небажані, а близько 150 тис. вагітностей закінчується кожного дня абортами, що становить щорічно у світі до 53 млн штучних абортів [9, с. 94].

За останні роки в нашій країні розроблено ідеологію та концептуальні засади державної соціальної підтримки материнства, сформульовано ключові положення щодо відносин держави і сім'ї, прийнято законодавчу базу [4] Але, незважаючи на це, сьогодні, все частіше в поведінці вагітних жінок можна спостерігати неготовність до прийняття та адекватного виконання нової соціальної ролі, відповідних норм та форм поведінки, зміни ціннісних орієнтацій та настанов, навіть до неприйняття власної вагітності та власної майбутньої дитини. Тому актуальною є професійна допомоги вагітній жінці не тільки з боку лікарів, а й соціальних педагогів та психологів.

Питання *соціально-виховної* роботи з жіночою молоддю аналізували І. Братусь, О. Васильченко, Т. Голованова, І. Зверєва, І. Ковчина, К. Левченко, К. Шалаєва та інші. Питання *психології* материнства досліджували: С. Мещерякова, Р. Овчарова, Ю. Шмурак, І. Хамітова, Г. Філіппова, В. Брутман, О. Захаров. *Соціально-педагогічний* аспект вивчення материнства як складової батьківства представлено в наукових

роботах: Т. Алексеєнко, Л. Буніної, Н. Гусак, В. Кравця, Н. Максимовської, Р. Овчарової, П. Щербаня.

Водночас соціально-педагогічна підтримка вагітних жінок в Україні та за кордоном не була предметом окремого дослідження в соціально-педагогічній науці, що й зумовило вибір теми статті.

Мета статі полягає у характеристиці соціально-педагогічної підтримки вагітних жінок в сучасній Україні та аналіз закордонних програм підтримки вагітних жінок.

Одним із етапів становлення материнської сфери постає період вагітності, який представляє собою критичний та важливий період в житті кожної жінки. Якісні зміни, які відбуваються з жінкою упродовж всієї вагітності на фізіологічному, гормональному, емоційному, когнітивному, соціальному рівнях її особистості, призводять до втрати старої та отримання нової ідентичності, перебудови самосвідомості та опанування нової соціальної ролі. Саме в період вагітності жінка потребує найбільшої підтримки і уваги.

І. Кочерга вважає, що «соціально-педагогічна підтримка – це комплекс заходів педагогічного характеру спрямованих на допомогу особі в кризовій ситуації, в умовах різких змін у процесі її життєдіяльності» [4, с. 11]. На думку І. Ліпського соціально-педагогічну підтримку слід розглядати в комплексі із соціально-педагогічною діяльністю, як її складову частину [2, с. 68]. Л. Оліфренко розглядає соціальну підтримку як узгодженні дії державних і недержавних організацій, спрямовані на подолання скрутної ситуації в якій опинилися окремі громадяни [1]. О. Безпалько серед найбільш поширених видів соціальної підтримки називає матеріальну, психологічну педагогічну, правову (юридичну) тощо [3, с. 180].

Узагальнюючи підходи науковців ми дійшли висновку, що соціально-педагогічна підтримка вагітних жінок – це комплекс дій та заходів, які спрямовані на збереження та зміцнення фізіологічного, емоційного, когнітивного, соціального стану вагітної жінки та впливає на її репродуктивне здоров'я та готовність до материнства.

Захист та підтримка сім'ї як первинного та основного осередку суспільства є одним із головних напрямів соціальної політики України. Як свідчить аналіз законодавчої бази, правові основи соціальної підтримки материнства в Україні ґрунтуються на нормах міжнародно-правових актів. Так, захисту прав жінок присвячена Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН та ратифікована Україною. В конвенції зазначено, що роль жінки в продовженні роду не повинна бути причиною дискримінації, а сімейне виховання має ґрунтуватися на правильному розумінні материнства як соціальної функції та визнанні спільної відповідальності чоловіка і жінки за виховання та розвиток своїх дітей.

В Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» ціллю №3 є забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю

для всіх у будь-якому віці, зниження коефіцієнту материнської смертності, забезпечення загального доступу до послуг з охорони сексуального і репродуктивного здоров'я, включаючи послуги з планування сім'ї, інформування та просвіту, та облік питань охорони репродуктивного здоров'я в національних стратегіях і програмах. базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) [5, с. 101].

В Україні існує розгалужена система підтримки вагітної жінки, суб'єктами якої виступають: центри матері та дитини, консультаційні кабінети при поліклініках, центри планування сім'ї та репродукції? санітарно-курортні установи, приватні клініки. Розглянемо коротко основні напрями діяльності вищезазначених установ.

Згідно з ухваленням державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» у 2006 році, було створено центр планування сім'ї та репродукції людини. Метою центрів є надання соціальної, медичної, юридичної, психологічної підтримки вагітних жінок. При центрах існують психологічні служби, мета яких є консультативна, діагностично-корекційна і просвітницька робота, спрямована на надання психологічної допомоги різним категоріям сімей, окремим членам сім'ї, молоді, молодому подружжю з питань планування сім'ї, взаємин з партнером, дітьми, родичами.

В консультативних кабінетах гінекології при поліклініках, проводяться заняття «школа відповідального батьківства», відвідування яких не є обов'язковим, тому кількість звернень є низькою, що на нашу думку зумовлено застарілістю та обмеженістю інформації (відео з пологами, розповсюдження брошурок та лекції медичного працівника), що надається вагітним.

В установах для оздоровлення вагітних діє соціальна програма «Безкоштовне оздоровлення вагітних жінок», ціль якої є надання безкоштовного відпочинку кожній вагітній жінці. В даних центрах кожна вагітна жінка має можливість оздоровитися проконсультуватись з пренатальним та сімейним психологом, педіатром, в програмі підготовки обов'язковими є актуальна інформація про вагітність та пологи, правила поведінки на різних етапах пологового процесу, гармонізація стосунків в родині під час вагітності та при народженні дитини.

Центри соціально-психологічної реабілітації вагітних та соціальні центри матері та дитини здійснюють соціальну та психологічну допомогу, шляхом надання комплексу педагогічних, соціально-педагогічних, юридичних, інформаційних та інших видів соціальних послуг. Для вагітних жінок в центрі проводяться курси «Стати мамою», які включають психологічну підготовки до пологів та перших місяців батьківства, оволодіння практичними навичками догляду за дитиною тощо. Соціальний центр матері та дитини – заклад тимчасового проживання жінок на сьомому-дев'ятому місяці вагітності та матерів з дітьми віком до 18 місяців, які знаходяться в складних життєвих ситуаціях, які заважають виконанню материнських обов'язків [6, с. 44].

Основною метою діяльності центрів є впровадження нових форм соціальної підтримки вагітних жінок та запобігання відмові батьків від новонароджених дітей.

Широкий спектр програм супроводу вагітності пропонують українські приватні клініки. Так наприклад в приватній клініці «Лелека» проводять тренінги для майбутніх мам, консультації спеціалістів медичної та психологічної сфери, майстер-класи і зустрічі для вагітних жінок.

У клініці «Мати та дитина» функціонують курси майбутніх матерів і батьків «Майбутнє народження», в яких проводять групові заняття для майбутніх батьків та консультації гінеколога, сексолога та психолога.

Клініка «Добробут» надає послуги експрес курсу «Школа майбутньої матері»; в якій відбуваються заняття, які спрямовані на соціальні та психологічні аспекти вагітності та материнства; функціонують консультації гінеколога, сексолога, педіатра та психолога.

Клініка ISIDA проводить розширений курс підготовки до пологів; експрес-курси підготовки до появи малюка і грудного вигодовування; одноденні тематичні семінари; індивідуальні консультації психолога.

Проаналізувавши нормативно-законодавчу базу підтримки вагітних жінок в Україні та діяльність різноманітних установ та центрів ми дійшли висновку що підтримка вагітних жінок здійснюється за такими напрямками: *медичний* (охорона здоров'я, безкоштовні аналізи, лікування та майбутні пологи); *соціальний* (державні відпустки, декретні, державні виплати та пільги); *психологічний* (консультації та психологічна підтримка). В свою чергу, соціально-педагогічний напрям підтримки вагітних здійснюється лише для жінок, які перебувають в складних життєвих обставинах, а для вагітних жінок, які не опинились в групі ризику відсутні доступні, розповсюдженні, компетентні програми соціально-педагогічної підтримки. Багато затверджених програм репродуктивного здоров'я втратили свою актуальність та не є популярними серед вагітних, про що свідчать результати опитування, проведено в рамках нашого дослідження. Так 82% відсотків вагітних жінок відповіли, що їм не цікаві заняття, які їм пропонуються в державних поліклініках. Тому цікавим для нашого дослідження є аналіз соціально-педагогічної підтримки вагітних жінок за кордоном, зокрема у США та Франції.

У США існує понад 4 тисячі центрів допомоги жінкам, яка включає юридичну, медичну, соціальну та психологічну, складову. Суб'єктами надання послуг вагітним жінкам виступають, в основному, релігійні й громадські організації.

Однією з програм підтримки вагітних є національна програма WIC – мета якої надання жінкам і дітям з низьким матеріальним статком, здорового харчування і послуг, які включають консультації з харчування, підтримку грудного вигодовування, надання корисних медичних порад і контактної інформації, яка допоможе підтримати здоров'я сім'ї [9].

Bringing & Keeping Families Together організація, яка безкоштовно надає вагітним допомогу у вигляді консультацій психолога, лікаря; на базі цієї організації проводять просвітницькі тренінги лекції та семінари [7].

Мета центру підтримки вагітних жінок Брендона «Brandon Center» – зменшення абортів та здійснення допомоги вагітним жінкам у формі оздоровчих занять, психологічних консультацій; У центрі функціонує «Школа материнства», спеціалістами Центру здійснюється посередницька діяльність з іншими організаціями, які надають соціальну допомогу наприклад: одяг, харчі, житло та інше [8].

Як засвідчує аналіз джерельної бази, розвинута система сімейної підтримки у Франції є результатом тривалої еволюції, під час якої вводились та удосконалювались різні інструменти державної соціальної, в т.ч. сімейної політики. При генеральних радах департаментів створювалися спеціальні служби з підтримки материнства і дитинства, які очолювали лікарі та педагогічні працівники. Ці служби мали виконувати такі функції: психолого-педагогічна підготовка молодят до відповідального батьківства; заходи у сфері планування сім'ї та сімейного виховання; профілактичні медико-соціальні заходи щодо охорони здоров'я матері й дитини [6, с. 3].

Також у Франції функціонують неурядові організації, які підтримують материнство та вагітних жінок, шляхом створення різноманітних програм, які включають проведення занять та курсів для вагітних, з метою зменшення абортів, відмов від дитини та безвідповідального батьківства.

La Fondation Mustela це організація, яка проводить просвітницьку роботу з вагітними на просторах інтернет з провідними спеціалістами (лікарі, психологи, юристи). Програма включає лекції та просвітницькі заняття для вагітної жінки: «Розумні нотатки вагітної», «Майбутнє вагітної жінки», «Перші дні з дитиною» та інші [10].

Fondation accueillir la vie це фонд підтримки для жінок і вагітних. Він здійснює просвітницьку діяльність для вагітних, проводить благодійні акції (житло для вагітних). При фонді є пренатальний психолог, який проводить консультації з вагітними [11].

Фонд Grossesse-Secours здійснює медичну, соціальну і психологічну підтримку вагітних жінок. Фонд проводить тести на вагітність, просвітницькі семінари та лекції, консультації з профільними лікарями та психологом. Також при фонді існує магазин де є можливість купити по низькій ціні одяг для вагітних і новонароджених та приладдя [12].

Аналіз діяльності суб'єктів здійснення соціальної підтримки вагітних жінок в Україні та закордоном дав можливість узагальнити та наочно представити напрями підтримки вагітних у вищезазначених країнах (Таб.1).

Таблиця 1

Напрями підтримки вагітних жінок в Україні, США та Франції

Напрям	США	Франція	Україна
Соціальний	Гуманітарна допомога (харчі та одяг) вагітним з малозабезпечених родин; Безкоштовні ліки; Соціальні виплати при декретній відпустці.	Гуманітарна допомога (харчі та одяг). Пошук та надання проживання вагітним які цього потребують; Соціальні виплати при декретній відпустці	Соціальні виплати при декретній відпустці; Оздоровчі відпустки для вагітних; Прихисток вагітним жінкам, які знаходяться в СЖО.
Медичний	Безкоштовне лікування та пологи; Безкоштовне медичне обслуговування (проходження основних аналізів, консультації акушера-гінеколога)	Безкоштовне лікування та пологи; Безкоштовне медичне обслуговування (проходження основних аналізів, консультації акушера-гінеколога).	Безкоштовне медичне обслуговування (проходження основних аналізів, консультації акушера-гінеколога).
Психологічний	Робота з вагітними в зоні ризику; Психологічні консультації; Проведення групових зустрічей з психологом.	Робота з вагітними в зоні ризику; Консультації психолога; Телефонна гаряча лінія для підтримки вагітних; Проведення психологічних занять з вагітними.	Робота з вагітними в зоні ризику; Консультації пренатального психолога.
Соціально-педагогічний	Безкоштовні «Школи материнства» Координація та інформативність вагітних. Проведення заходів для вагітних, проведення благодійних акцій для вагітних.	Електронні просвітницькі курси для вагітних; Школи материнства Координація та інформативність вагітних. Проведення заходів для вагітних с просвітницькими та	Приватні «школи материнства»; Координація та інформативність вагітних.

Отже, узагальнивши досвід здійснення підтримки вагітних жінок в Україні та закордоном можемо зазначити, що у США соціально-педагогічна підтримка вагітних жінок здійснюється в основному благодійними, неурядовими, релігійними організаціями, що свідчить, про високий рівень участі громади у житті суспільства, зокрема у підтримці вагітних жінок. У Франції соціально-педагогічна підтримка вагітних жінок здійснюється, як на державному так і на громадському рівні, а соціально-педагогічна складова цієї підтримки включає в себе широкий спектр програм, які є доступними, варіативними і привабливими для вагітних. В той час коли в Україні така підтримка доступна тільки для вагітних жінок, які опинились в складних життєвих обставинах, або знаходяться у зоні ризику.

Соціальні-педагогічні програми, які функціонують в Україні для вагітних жінок не є доступні кожній вагітній, оскільки більшість з цих програм пропонуються приватними клініками, а в державних установах, таких як гінекологічні кабінети, ці програми не є сучасними, цікавими. Відсутні освітні інтернет платформи для вагітних жінок, де б розміщувалась доступна інформація про можливість отримання медичної, соціальної, психологічної та соціально-педагогічної допомоги. Тому актуальним є створення програм соціально-педагогічної підтримки вагітних та розміщення таких програм в мережі інтернет; впровадження даних програм в Центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та в адміністративних центрах надання послуг, тощо.

Подальшої розробки потребують питання впровадження програм соціально-педагогічної підтримки вагітних жінок в громадах.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [Алексєєнко Т. Ф. та ін.] ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ін-т проблем виховання НАПН України [та ін.]. – Київ; Сімферополь : Універсум, 2012. – 535 с. **2. Липский И. А.** Социальная педагогика: опыт моделирования и прогнозирования / И. А. Липский. – Новосибирск : НГУ, 2002. – 245 с. **3. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія** / За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с. **4. Стинська В.** Соціально-педагогічна підтримка материнства в сучасній Україні: правовий аспект / Обрії. – 2015. – № 1(40). – С. 44–47 **5. Щорічна доповідь** про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – К, 2017. – 516 с. **6. France.** Parlement. Assemblée nationale. Annexe au process-verbal de la séance du 19 oct. 1989, № 946, 7 p. [in French] **7.** <https://www.bethany.org/bringing-keeping-families-together> **8.** <http://brandon-centre.org.uk/> **9.** <https://access.nyc.gov/ru/programs/> **10.** <https://pro.fondationmustela.com/> **11.** <https://www.fondationnotredame.fr/> **12.** <https://www.grossesse-secours.org/>

Коротаєва А. А., Сапіга С. В. Стан соціально-педагогічної підтримки вагітних жінок в Україні та закордоном

В статті здійснено аналіз понять соціально-педагогічна підтримка, вагітність, соціально-педагогічна підтримка вагітних жінок. Проаналізовано діяльність організацій та установ, що здійснюють соціально-педагогічну підтримку вагітних жінок. Проаналізовано нормативно-законодавчу базу підтримки вагітних жінок в Україні.

Представлено напрями діяльності установ, центрів, організацій які здійснюють соціальну підтримку вагітних жінок в Україні.

Проаналізовано діяльність громадських та державних установ та організацій США та Франції. Прокласифіковано напрями соціально-

педагогічної підтримки вагітних жінок: медичний, соціальний; психологічний; соціально-педагогічний

Ключові слова: вагітність, соціально-педагогічна підтримка, соціально-педагогічна підтримка вагітних жінок, програми підтримки вагітних, суб'єкти підтримки вагітних жінок.

Коротаева А. А., Сапига С. В. Состояние социально-педагогической поддержки беременных женщин в Украине и за рубежом

В статье осуществлен анализ понятий социально-педагогическая поддержка, беременность, социально-педагогическая поддержка беременных женщин. Проанализирована деятельность организаций и учреждений, осуществляющих социально-педагогическую поддержку беременных женщин. Проанализированы нормативно-законодательную базу поддержки беременных женщин в Украине.

Представлены направления деятельности учреждений, центров, организаций осуществляющих социально-педагогическую поддержку беременных женщин в Украине.

Проанализирована деятельность общественных и государственных учреждений и организаций США и Франции. Проанализировано направления социально-педагогической поддержки беременных женщин: медицинский, социальный; психологический; социально-педагогический

Ключевые слова: беременность, социально-педагогическая поддержка, социально-педагогическая поддержка беременных женщин, программы поддержки беременных, субъекты поддержки беременных женщин.

Korotaeva A., Sapiha S. The State of Social-Pedagogical Support for Pregnant Women in Ukraine and Abroad

The article analyzes the concepts of social-pedagogical support, pregnancy, social-pedagogical support for pregnant women. Summing up the approaches of scientists, we came to the conclusion that social-pedagogical support for pregnant women is a complex of actions and activities carried out by state and non-governmental organizations aimed at preserving and strengthening the social and physical health of the pregnant woman, her state of health and affecting her condition. reproductive health of a pregnant woman.

The activity of organizations and institutions that carry out social-pedagogical support of pregnant women is analyzed. The normative and legislative base of supporting pregnant women in Ukraine is analyzed. The directions of activity of institutions, centers, organizations providing social and pedagogical support for pregnant women in Ukraine are presented: medical (health care, free analyzes, treatment and future genera); social (state leave, maternity leave, state benefits and benefits); psychological (counseling and psychological sub-rom); social-pedagogical (support, support and counseling),

which include various types of work, namely counseling, interviews, trainings, workshops, lectures and classes, etc.

Key words: pregnancy, social and pedagogical support, social-pedagogical support for pregnant women, support programs for pregnant women, subjects of support of pregnant women.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 159.922.76-056.49-053.6

Н. П. Краснова

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ДЕФЦИТУ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному українському суспільстві, як і в усьому світі, молодіжна девіація, що виявляється в різних формах, набула рис масового явища, що відрізняється стійкими тенденціями зростання, широкого поширення на підліткову та навіть дитячу частини молоді, що посилюється взаємовпливом форм девіацій, зростанням деструктивних соціальних наслідків. За рівнем і масштабом прояви окремих своїх форм (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, злочинність та ін.) підліткова і молодіжна девіація набула характеру епідемії.

Підліткова девіація характеризується постійністю і негативним динамізмом, в сферу протиправної діяльності втягується все більше молодих людей, які об'єднуються для скоєння злочинів, число яких неухильно зростає. Об'єктивними підставами, що актуалізують вивчення проблеми девіантної поведінки підлітків є по-перше, зростання кількості та різноманіття деструктивних форм девіацій, по-друге, омолодження і фемінізація суб'єктів девіації, по-третє, збереження негативних тенденцій в соціальній, економічній, духовній сферах суспільства, що дозволяє робити прогнози подальшого зростання відхилень, по-четверте, заходи держави, реалізація профілактичних програм не забезпечують зниження соціальних патологій [13].

У такій ситуації викликає виправданий інтерес виявлення особливостей підліткової девіації, зумовленої вихованням, особистісними, соціально-груповими, психологічними та іншими характеристиками. Виникає потреба у формуванні нового соціального дискурсу, що відображає основні особливості та тенденції, причини та фактори підліткової девіації.

Однією з умов зростання злочинності серед неповнолітніх є деформація процесу соціалізації молоді та дітей. Сучасне суспільство